

Bütünleşik Kırsal Kalkınma Perspektifinden Troya Milli Parkı Alanının Değerlendirilmesi

Evaluation of National Park Field of Troya From Integrated Rural Development Perspective

Şermin Atak Çobanoğlu¹, Melike Erdoğan²

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, sermin.atak@comu.edu.tr,

² Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, melike.erdogan@comu.edu.tr

ANAHTAR KELİMELER

*Kırsal Kalkınma,
Kültürel Miras,
Troya,
Milli Park*

KEYWORDS

*Rural Development,
Cultural Heritage,
Troya,
National Park*

ÖZET

Bütünleşik kırsal kalkınma, bölgenin niteliklerine göre turizm ve tarım gibi sektörlerin kalkınmasının eş zamanlı olarak sürdürülmesi anlamına gelmektedir. 1996 yılında milli park kapsamına alınmış olan Troya Antik kentinin çevresindeki bölge 16 köy ile ilişki içindedir. Bu köyler çok verimli tarım arazilerine sahip olup, köylüler tarımsal faaliyetlerle geçimini sağlamaktadırlar. Söz konusu alandaki köylerin hem tarımsal kalkınma, hem de turizm faaliyetleri ile birlikte bütünleşik bir kalkınma modelinin başarı ile gerçekleştirilebileceği öngörülmektedir. Bütünleşik kalkınma modelinin başarısı mevcut alanın doğal ve kültürel kaynaklarının iyi bir biçimde analiz edilmesi, yöre halkı ile birlikte programlanmasına bağlıdır. Bu çalışmanın amacı; bölgenin doğal ve kültürel özelliklerini, kapasitesini ortaya koyarak, kurumların yaptığı faaliyetler ve yerel halkın yaklaşımlarının tespit edilerek analiz edilmesidir. Çalışma Troya Milli Parkı alanı ile etkileşim halinde olan 16 köyden Troya Ören Yeri ile doğrudan etkileşim halinde olan Çıplak, Kalafat ve Tevfikiye köyleri ile sınırlandırılmıştır. Bütünleşik kırsal kalkınma konusunda ulusal ve uluslararası literatür incelemesi, Troya Tarihi Alan Milli Parkı ile ilgili raporların değerlendirilmesi, kurumsal verilerin analiz edilmesi, kurum temsilcileri, köy yönetimleri ile yapılan görüşmelerle çalışma gerçekleştirilmiştir.

ABSTRACT

Integrated rural development means that the development of sectors such as tourism and agriculture is carried out simultaneously according to the characteristics of the region. The region around the ancient city of Troy, which was included in the national park in 1996, is in contact with 16 villages. These villages have very fertile agricultural lands and the villagers maintain their livelihood through agricultural activities. It is foreseen that the villages in the said area can be realized successfully with an integrated development model with both agricultural development and tourism activities. The success of the integrated development model depends on a good analysis of the natural and cultural resources of the existing area and programming with the local people. The aim of this study is to determine and analyze the natural and cultural characteristics and capacity of the region, the activities of institutions and the approaches of local people. The study was limited to the Çıplak, Kalafat and Tevfikiye villages, which directly interacted with the Troy Ruins in the 16 villages interacting with the area of Troy National Park. National and international literature review on the integrated rural development, the evaluation of the reports on the Troy National Park, the analysis of the corporate data, the representatives of the institutions, the interviews with the village administrations were conducted.

Bütünleşik kırsal kalkınma, kırsal bir bölgenin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynakların tamamını dikkate alan ve koruma kullanma dengesini sağlayacak biçimde çeşitli sektörler eliyle ekonomiye kazandıran bir kalkınma modelidir. Kırsal bölgenin kaynaklarına bağlı olarak harekete geçirilen kapasiteleri hem yöre halkının ekonomisine katkıda bulunması hem de ülke ekonomisine katkıda

bulunması açısından önem taşımaktadır. Çanakkale ili tarımsal potansiyeli, tabiat özellikleri, tarihi, kültürel nitelikleri ile kültür turizmi ve eko turizm olanaklarını bir arada barındıran önemli yerleşim bir yeridir. Çanakkale verimli toprakları, meraları ve iklim özellikleri itibari ile tarım ve hayvancılık ürünleri açısından marka değerine sahip bir yerleşim yeridir.

Troya Antik Kenti Türkiye'nin Dünya Miras Listesinde yer alan 18 kayıtlı alanından biri olup, Dünya Kültürel Miras Listesinde 1998 yılından bu yana yer almaktadır. (www.unesco.org.tr, 10.10.2018) Troya Antik Kenti Dünya'nın en fazla tanınan kültürel miras alanlarından biridir. Zira Truva Savaşı anlatılan destanlarla savaş alanını kutsal hale getirilmesine sebep olan Truva bu nedenle dünya kültürel mirası açısından önemi bir alandır. (Aslan'dan Akt., Erdoğan ve Atak Çobanoğlu,2018, s.184). Çanakkale'nin adının çanak-çömlekten geldiği, 17.yy'ın sonundan 20.yy la kadar çanak çömlek üretimi ile ünlendiği kabul edilmektedir. Özellikle yelken bezi, ipek, kilim, çul, üç etek, hesap işi gibi dokumacılığı, hasır, sepet, kamaştan yapılan eşyaların üretildiği görülmektedir. Bu yönü ile Çanakkale çeşitli sektörlerin birlikte ekonomik faaliyetlerini yürüteceği bir alan olarak varlığını korumaktadır (http://www.canakkaleli.com, 18.09.2018) Bu yönü ile kültürel miras alanına sahip, kültürel turizm ve doğa turizmi, eko turizm potansiyeli yüksek bir yerleşimdir.

Bu çalışmanın amacı tarımsal kapasitesi yüksek, kültürel kaynakları zengin olan ancak gelirleri ve nüfusu azalmakta olan Troya Tarihi Alan Milli Parkı köylerinin durumunu ortaya koyarak sorunlarının bütünlük kalkanma modelinin uygulanması ile çözülebilmeye yönelik çalışmalara ışık tutmaktır. Çalışmada öncelikle toplumsal kalkınma ve Türkiye'deki bütünlük kırsal kalkınma kavramları hakkında bilgi verilecek, daha sonra Troya Troya Tarihi Alan Milli Parkı köylerine yönelik elde edilen veriler hakkında değerlendirmede bulunulacaktır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Toplumsal Kalkınma Kavramı

Toplum kalkınması konusunda iki önemli Birleşmiş Milletler Bildirgesi dikkati çekmektedir. Bunlardan birincisi; 1969 yılında çıkarılmış Birleşmiş Milletler Toplumsal Kalkınma Bildirgesi, ikincisi ise; 1995 Yılı Birleşmiş Milletler Kopenhag Toplumsal Kalkınma Bildirgesidir.

1969 Bildirgesine göre; “ekonomik ve toplumsal kalkınma birbirine bağlıdır. Büyüme ve değişme sürecinde kalkınmanın tüm yönlerinin dikkate alınarak bütünlük bir kalkınma stratejisinin geliştirilmesi gerekmektedir. 1969 Bildirgesinin 17. maddesinde; kırsal ve kentsel kalkınma arasında uygun bir dengenin kurulması, kır halkının yaşam düzeyinin yükseltilmesi, kapsayıcı kırsal kalkınma tasarımlarının düzenlenmesi ve toprağın toplum yararına kullanımının gözetilmesine yönelik önlemler alınması hedeflenmektedir. Bildirge'nin 18. maddesine göre ise, toplumsal gelişme ve kalkınma hedeflerinin başarılmaları için uygulanması gereken yol ve yöntemler içinde ekonomik, toplumsal ve kültürel hakların gerçekleşmesi için uygun yasal ve yönetsel önlemlerin alınması, tüm halk kesimlerinin beslenme standartlarını iyileştirmek, demokratik bir tarım reformu gerçekleştirmek ve tarımsal önlemleri arttırmak ve çeşitlendirmek yer almaktadır. Ayrıca kırsal ve kentsel alanlarda hükümet destekli düşük maliyetli konut inşa etmek yer almaktadır. (www.canaktan.org, 10.09.2018).

1995 Kopenhag Bildirgesinin 6. ve 7. maddelerine göre ise; ekonomik, toplumsal kalkınma ve çevrenin korunması birbirine bağlı konular olup, kadınların da bu kalkınma sürecinde yer alması gerektiği vurgulanmıştır. Kopenhag Toplumsal Kalkınma Bildirgesinin hedeflerine yönelik eylem çerçevesini oluşturan 26. maddesinde “insanı kalkınmanın merkezine oturtarak, ekonomileri insanın gereksinimlerini karşılayarak yönlendirmek” hedeflenmektedir. Bunun yanısıra ekonomik, kültürel ve toplumsal politikalar arasında bütünlük oluşturarak birbirlerini desteklemelerini sağlamak ve kamu özel ve sivil toplum kuruluşları birlikteliğini sağlamak, insanların ve özellikle kadınların bireysel niteliklerinin güçlendirilmesi hedeflenen eylemler arasında yer almaktadır. (www.canaktan.org, 10.09.2018)

Türkiye’de Bütünlük Kırsal Kalkınma Politikaları

Kırsal alanlar; nüfusun çoğunun tarımsal ekonomik faaliyetlerle uğraştığı alanlar olarak ifade edilmektedir. Ancak buradaki çoğunluğun nüfusun yarısından bir fazlası mı yoksa % 90'ı mı olduğu belirtilmemektedir (Şahin, 2010, s.3). Buna göre kırsal alanların tanımında da bazı belirsizliklerin bulunmaktadır. Türkiye’de 1985 yılına kadar belde ve köylerdeki kırsal nüfusun %50 ‘nin üzerinde olduğu ve 1985 yılından sonra %50'nin altına düştüğü görülmektedir. (Şahin, 2010, s. 269) Buna bağlı olarak 1985 yılından itibaren tarımsal ekonomik faaliyetlerde azalma olduğunu söylemek mümkündür. Kentler ve tarım dışı sektörler lehine olan gelişmeler katma değer olarak kalkınmayı hızlandırıcı nitelikte bulunmuş olsa da kırsal alanların göçe bağlı nüfus kaybetmesi ve hızlı kentleşme süreçleri kalkınma politikalarında kırsalın daha fazla dikkate alınması gereğini ortaya koymuştur.

Türkiye’de planlı dönem ile birlikte tüm sektörlerin aynı anda dikkate alındığı bir dönem başlatılmıştır. Her ne kadar birinci ve ikinci beş yıllık kalkınma planı sanayinin geliştirilmesini öncelikli hedefleri arasına almış olsa da planlı döneme geçmenin nedeni hiçbir sektörü ihmal etmeden bir kalkınma modeli ortaya koyabilmektir.

Tablo 1. Planlı Dönem Boyunca Kırsal Alan Planlaması İçin Geliştirilen Bazı Politika Araçları

Plan Dönemleri	Politika Araçları
I Plan	Yerleşme Politikası, Merkezi Kırsal Kalkınma
II Plan	Yerleşme Politikası, Merkezi Kırsal Kalkınma
III. Plan	Merkez Köyler
IV. Plan	Köykentler
V. Plan	Kırsal Alan Planlama Yaklaşımı
VI. Plan	Kırsal Alan Planlama Yaklaşımı
VII. Plan	Merkez Yerleşim Yerleri-Entegre Kırsal Kalkınma Projeleri
VIII. Plan	Merkez Köy-Merkez Yerleşim Yerleri
IX. Plan	Kırsal Merkezi Yerleşim Yerleri-Kırsal Çekim Merkezleri
X. Plan	Kırsal Yerleşimlerde Farklı, Yerel ve Yenilikçi Programlar

Kaynak: Dağdaş, 2009, s. 218, ve www.kalkinma.gov.tr 10.08.2018, s. 134-136'dan yararlanılarak eklemeler yapılmıştır.

Türkiye'de planlı dönemde köy kalkınması ile ilgili olarak planlı yaklaşımlar 1963-1965 yılları arasında "Örnek Köy Yaklaşımı" ile başlatılmıştır. Bu programında yer alan toplum kalkınması terimi köy kalkınmasının yerine kullanılmıştır (Günaydın, 2010, s. 254).

1965 yılından sonra "çok yönlü kırsal alan planlaması" daha sonra "toplum kalkınması" yaklaşımı, "merkez köyler yaklaşımı" ve "köy kent yaklaşımı" gibi çalışmalar ortaya çıkmıştır (Doğan, 2009, s.159). Köy kent ya da tarım kent kentin avantajları ile kırsalın avantajlarını bir araya getiren, kırsal alanlardan göçü önlemeyi amaçlayan bir yaklaşım olup, E. Howard'ın bahçe kent modeline dayandırılabilir (Şahin, 2010, s. 11). Yedinci Kalkınma Planından sonra "entegre kırsal kalkınma yaklaşımı" dikkate alınmaya başlanmıştır. Yedinci beş yıllık kalkınma planında kalkınmanın sağlanmasında kır ve kentin birlikte düşünülmesi gerektiği vurgusu yapılmıştır. Daha sonraki dönemlerde kırsal çekim merkezleri oluşturmak ve onuncu planda da "yerel ve yenilikçi programlar" geliştirmek öncelikler arasına alınmıştır.

Kırsal kalkınma stratejilerinin oluşturulması açısından 2006 yılı son derece önemlidir. 2006 yılının başında yürürlüğe giren "Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi" Avrupa Komisyonu Kırsal Kalkınma Komitesince 2007'de Brüksel'de kabul edilmiş olup, 2008'de AB Komisyonunca onaylanmıştır. Programda dikkat çekici öğelerden bir kaçısı şu şekildedir: Kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi sürecinde kırsal turizmin geliştirilmesi, tamamlayıcı üretimin geliştirilmesi, çiftliklerdeki tarımsal aktivitelerin geliştirilmesi, yöreye özgü ürün, gıda ve el sanatlarının desteklenmesi programa alınmıştır (Yüksel ve Dicle, 2009, s. 206-207). Ulusal kırsal kalkınma stratejisinde kalkınma ilkeleri; mekânsal duyarlılık, işbirliği ve katılımcılık, sürdürülebilirlik, sosyal içerme, politika düzenlemelerinde tutarlılık ve etkin izleme, kaynak kullanımında etkinlik biçiminde ifade edilmiştir (Günaydın, 2010, s.285).

Özellikle içinde bulunduğumuz 2014-2018 yılları arasını kapsayan 10. Kalkınma Planında kırsal politikaların genel çerçevesi; kırsal ekonominin ve istihdamın güçlendirilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi, yoksulluğun azaltılması, sosyal ve fiziki altyapının iyileştirilmesi, çevre ve doğal kaynakların korunması olarak belirlenmiştir (www.kalkinma.gov.tr, 10.08.2018, s.135). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine uyum süreci ile birlikte bakanlık sayısı 21'den 14'ye düşürülmüştür. 24 Haziran 2018 seçimlerinden sonra 9 Temmuz 2018 günü Cumhurbaşkanlığı ilk kabinesi açıklanmıştır. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde oluşturulacak 9 kurul politika önerileri yapacak stratejik ve uzun vadeli vizyonlar geliştirecektir (www.aksam.com.tr, 11.07.2018). Bu kurullardan bazıları "Yerel Yönetim Politikaları Kurulu, Sosyal Politikalar Kurulu, Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu, Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu, Ekonomi Politikaları Kurulu, Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu"dur. Bu kurulların bütünsel kırsal kalkınma politikaları geliştirebileceği düşünülmektedir. Yeni sistemde yer alan bakanlıklar Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlıkları ile Ulaştırma ve Altyapı Bakanlıkları ve Ticaret Bakanlıklarının ve hatta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıklarının da bölgede bütünsel kırsal kalkınmanın sağlanması açısından önemli olduğu ve valilik bünyesinde sürdürülecek çalışmalar ile gelişmelerin sağlanacağı düşünülmektedir.

Tarımsal kalkınma verimi ve üretimi arttırmaktan daha fazla şey ifade etmektedir. Buna göre tarımsal kalkınma gıda üretimi, dağıtım ve tüketimine ilişkin inovasyonları da kapsamaktadır. Dolayısıyla üretim, dağıtım ve tüketimdeki yenilikler inovasyonlara katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda tarımsal kalkınma kolektif bir eylemdir. Bu eylem biçimi, yerel topluluklara kalkınma sürecinde sahiplik etmeyi, hakkını vermeyi, yerel bilgilerden yararlanmayı, toplulukları proje danışmanı yapmayı, topluluklara politika tasarlamayı ve bilimsel araştırma süreçlerine dahil etmeyi gerektirmektedir. (Spielman ve Pandya-Lorch, 2011, s.20)

Tarım politikası çiftçilerin ekonomik yaşantılarını iyileştirmek, tarımsal üretimi kamu yararına düzenlemek, kırsal toplumların refahını yükseltmek ve tüketicileri aşırı fiyat artışlarından korumak amacıyla uygulanan devlet önlemler dizisidir (Gaytancıoğlu, 2009, s.17). Ulusal tarım politikası tarımsal üretim ve pazarlamanın yanında kırsal nüfusa ilişkin ekonomik, sosyal ve kırsal altyapıya ilişkin düzenlemeleri içine almaktadır. Kırsal altyapıya ilişkin düzenlemeler ekonomik, sosyal ve kültürel altyapıya ilişkindir (Gaytancıoğlu, 2009, s.21). Gaytancıoğlu, aşağıdaki düzenlemelerin gerçekleştirilmesinin diğer tarım politikası kararlarının başarıya ulaşmasında önemli olduğunu belirtmiştir.

Tablo 2. Devletin Kırsal Nüfusa Yönelik Düzenlemeleri

Ekonomik Düzenlemeler	Sosyal Düzenlemeler	Altyapı Düzenlemeleri
Kırsal Kesimin yerinde kalkındırılması	Kırsal kesimi sosyal güvenliğe kavuşturma	Yol, su, elektrik gibi ekonomik altyapıyı gerçekleştirmek
Tarım dışı iş olanaklarının kırsal kesime getirilmesi	Kırsal nüfusa hastalık, iş görmezlik, yaşlılık, işsiz kalma gibi riskler karşısında güvence yaratmak	Hastane, bakımevleri sosyal tesisler gibi sosyal altyapıyı hazırlamak
Başka alanlarda istihdam için eğitim ve kredi imkânları	Tarım sektörü işçilerinin haklarını diğer sektörlere eşitlemek	Okullar, kültürel ve sanatsal kurumlar gibi kültürel altyapıyı hazırlamak
Kırsal kesimin yaşam düzeyini artırma		
Çiftçiye ekonomik güç kazandırma		
Çiftçiye tarımsal eğitim sağlama		

Kaynak: Gaytancıoğlu, 2009, s. 22-23.

ÇANAKKALE TROYA MİLLİ PARKI ALANINDA BÜTÜNLEŞİK KIRSAL KALKINMA

Çanakkale ili Balkan Yarımadası'nın Doğu Trakya topraklarına bir kıstakla bağlanmış olup, Gelibolu Yarımada'sı ile Anadolu'nun batı uzantısı olan Biga Yarımadası üzerinde bulunmaktadır. (www.canakkale.tarim.gov.tr, 2017 Yılı Brifing Raporu, 27.08.2018). 2017 rakamlarına göre ilin toplam nüfusu 530.417 kişi olup, bu nüfusun 319.768 kişisi il ve ilçe merkezlerinde 210.637 kişisi belde ve köylerde yaşamaktadır. Tarım nüfusu 480.683 kişi olup, toplam nüfusun %34'ünü oluşturmaktadır. Kilometrekareye düşen nüfus 53 kişidir. Çanakkale ili süt üretimine dayalı tarımsal faaliyetin yürütülmesi ile ünlenmiş bir alandır. Çanakkale merkezinde merkeze bağlı kırsal alanlarla beraber üç köy bulunmaktadır. Tarımsal faaliyetlerle ilgilenen bu köylerin toplam alanı 937.03 (da) olup, tarımsal alanları ise 244.470 (da) dır. Toplamda 3374 tarımsal işletme bulunmaktadır. Son yıllarda Çanakkale merkezindeki köylerin kente doğru evrildiğini söylemek mümkündür. (Çevre ve Orman Bakanlığı, Çanakkale Köy Envanteri, 2018)

Troya Ören Yeri ile doğrudan ilişkili Bakanlıklardan biri Tarım ve Orman Bakanlığıdır. Bakanlık Tarım ve Köy işleri ile Orman ve Su İşleri Bakanlıklarının yeni sistemde birleşmesinden oluşmuştur. Diğer yönden ise bölge Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın öncelikli sorumluluk alanındadır. Çanakkale Merkez ilçede bulunan 16 köy Troya Tarihi Alan Milli Parkı ile ilişkilidir. Bu durum köylerin, tarlalarının ya da otlaklarının tamamen ya da kısmen tarihi milli park alanı içinde olması anlamına gelmektedir. Bu çalışmada Troya Ören Yerine çok yakın olan üç köy ele alınacaktır. Bu köyler Ören yerine yakın olmaları itibarı ile kültür turizminden ekonomik olarak gelir elde ederek kalkınmalarına katkı sağlayabilecek yakınlıkta olan ve aynı zamanda tarımsal üretimden geçim sağlama yönleri ile öne çıkan Tevfikiye, Çıplak ve Kalafat köylerdir. Bu köyler nüfus artış hızlarının yüksek olmadığı ve göç veren köylerdir.

Çalışmanın uygulamasında Troya Ören Yeri ile doğrudan etkileşim halinde olan bu köyler bir iki kilometre mesafede olup ve bütünlük kırsal kalkınmaya yönelik politikaların uygulanarak ekonomik, sosyal ve yapısal olarak ve geliştirilebilecek köyler olmalarıdır. Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Literatüre bağlı olarak oluşturulan çerçevede ilgili kurumsal verilerin temin edilmesi, kamu kurumları ile ilgili görüşmeler, köylerdeki çalışmaların incelenmesi, köy yönetimleri ve yerli halkla görüşülmesi ve tüm bu verilerin değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. 26 Temmuz- 9 Eylül 2018 tarihleri arasında kurumlar ve köylülerle görüşmeler yapılmıştır.

Troya Milli Park Alanı İçinde Çıplak, Kalafat, Tevfikiye Köylerinde Tarımsal Yapı

Çanakkale Ören yerine en yakın üç köy olan Tevfikiye, Çıplak ve Kalafat'da yıllar itibarı ile nüfus ve hane sayıları azalmıştır. Köyler geçimi tarımdan sağlamaktadır. Aşağıda köylerin, hane sayısı, tarım nüfusu, tarımsal işletme sayıları verilmektedir.

Tablo 3. Çıplak, Kalafat, Tevfikiye Tarımsal Nüfus Durumu

Köyler	Hane Sayısı	Tarımsal İşletme Sayısı	Nüfus	Tarım Nüfusu	İl Merkezine Uzaklık
Çıplak	128	119	287	255	33
Kalafat	84	75	182	163	33
Tevfikiye	197	130	453	442	30
Toplam	409	204	922	860	30-33 arası

Kaynak: Çevre ve Orman Bakanlığı, Çanakkale Köy Envanteri, 2018.

Troya Ören Yerinin Çanakkale kent merkezine uzaklığı 30 km dir. Buna bağlı olarak Çıplak ve Kalafat 33 km, Tevfikiye 30 km uzaklıktadır. Çanakkale merkez köyleri arasında yer alan bu köylerin hane sayısı açısından bakıldığında Tevfikiye 197, Çıplak 128, Kalafat 84 hane sayıdır. Çoğunlukla iki üç kişilik hanelerden oluşan aileler ekonomik faaliyetler olarak tarımla geçimini sürdürmektedir. Tarımla geçinen ailelerin sayısı köylere göre Tevfikiye 130, Çıplak 119, Kalafat 75'tir.

Tablo 4. Tablo Çıplak, Kalafat, Tevfikiye Tarımsal Alan Kullanımı

Köyler	Tarım Alanı (da)	Kuru Tarım (da)	Sulu Tarım (da)	Mera (da)	Köy Yerleşim	Diğer(Bataklık, Yol, Meydan)	Başlıca Ürünler	Köy Toplam Alanı
Çıplak	9640	2140	7500	1029	230	597	Dane Mısır, Domates, Buğday, Çeltik	11.496
Kalafat	6090	1363	4727	-	170	242	Buğday, Domates	6502
Tevfikiye	7040	4321	2719	369	230	1367	Buğday, Domates	9006
Toplam	23810	7824	20384	1398		2206	Dane Mısır, Domates, Buğday, Çeltik, Mısır	27004

Kaynak: Çevre ve Orman Bakanlığı, Çanakkale Köy Envanteri, 2018.

Troya Ören yerine en yakın olan bu köylerden en fazla tarım alanına sahip olan köy Çıplak olup 9640 da tarımsal alanı bulunmaktadır. Bu arazinin 7500 da alan sulu tarım, geri kalanı kuru tarımdır Tevfikiye’de 7040 da tarım arazisinin 2719 da lık miktarı sulu tarımdır. Kalafat köyünün ise 6090 da’lık tarım alanının 4727 da’lık alanı sulu tarımdır. Dışarıya göç veren köyün bu mevcut tarımsal faaliyetleri gerçekleştirmek için dışarıdan yemiyemi ile gelen tarım işçileri ya da mevsimlik göçle gelen tarım işçileri çalıştırdıkları görülmektedir.

Tablo 5. Çıplak, Kalafat, Tevfikiye Hayvancılık Faaliyetleri

Köyler	Büyükbaş	Küçükbaş	Kanatlı	Arı Kovanı
Çıplak	232	2121	651	72
Kalafat	49	657	448	-
Tevfikiye	350	807	712	30
Toplam	631	3585	1791	102

Kaynak: Çevre ve Orman Bakanlığı, Çanakkale Köy Envanteri, 2018.

Troya Ören Yerinin en yakınında olan üç köyün toplamda 3585 küçükbaş, 631 büyükbaş hayvanı, 1791 kanatlı hayvanı bulunmaktadır. Çıplak ve Tevfikiye köylerinde az miktarda arıcılık faaliyeti de yürütülmektedir. 2017 yılında Erduran tarafından Çıplak ve Tevfikiye köylerini içine alan Kültür Peyzajı çalışması gerçekleştirilmiştir. Erduran’a göre “tarım” en önemli kültürel peyzaj değerlerinden olup, burda çeşitli uygulamalara tanıklık etmiş tarımsal üretimin korunması gerekmektedir (Erduran, 2017, s. 87-97) Erduran’ın çalışmasının kırsal politikaların geliştirilmesi açısından değerlendirildiğinde kültürel peyzaj değeri açısından da bölgedeki tarımsal üretimin korunması gereği bölgede bütünlük kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Troya Milli Park Alanı İçinde Çıplak, Kalafat, Tevfikiye Köylerinde Taşınmaz Kültür Varlıkları ve Turizm Yapısı

Troya Milli Parkı içinde düzenlenmiş olan Troya Ören Yeri’ni 2017 yılı içinde toplam 330.359 kişi ziyaret etmiştir. Troya Ören Yerine 40 km uzaklıktaki Assos Ören yerine ziyaretçi sayısı 117.961 olarak gerçekleşmiştir. Yıllar itibarı ile ziyaretçi sayıları incelendiğinde Troya Ören yerine yönelik ziyaretler 2007 yılında 250.000 civarında iken zaman zaman 450.000 in üzerine çıktığı ancak genel olarak 350.000 civarında olduğu görülmektedir. Troya Ören yeri giriş ücreti 25 tl, Assos Ören Yeri giriş ücreti 10 TL dir. Troya Ören yerine ücretsiz giriş 49.683 kişi, Assos Ören Yerine ücretsiz giriş 42.213’dür (Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

Troya Ören yeri ile bitişik olan hatta 11.Troya yerleşimi olarak işaret edilen Tevfikiye köyü müzeye dönüştürdüğü taşınır kültür varlıklarına sahiptir. Bahçelerinden ve tarlalarından çıkan taşınır kültür varlıklarını burada sergilemektedirler. Çıplak, Kalafat ve Tevfikiye köyleri akeolojik turizm köyü olarak önemli bir yere sahiptir. Tevfikiye Köyü aynı zamanda 15.-16.yy’a ait Osmanlı Mezarlığı’na sahiptir. Kalafat Köyünde yer alan Paşatepe Tümülüsü’nün Helenistik dönemdeki savaş kahramanları adına yapılmış bir anıtsal eser olduğundan söz edilmektedir. Özel mülkiyet alanında olan tümülüsün bitkilendirme sebebi ile yıprandığı orijinalinde 10 metre yükseklikte olması gereken yerin 3 metre yükseklikte olduğu ve koruma altına alındığı görülmektedir (<http://www.canakkalekulturturizm.gov.tr>, s.77-117). Çıplak Köyünde bulunan Osmanlıya ait mezar taşlarının okunmasına ve tescil edilmesine yönelik çalışma başlatılmış olup, köy meydanındaki tarihi çeşmenin de restorasyonu hedeflenmektedir. (Çıplak Köyü Muhtarı Ahmet Anıl, 09.09.2018 tarihli Görüşme) Ayrıca soyut kültürel miras öğeleri arasında yer alan köyün kurucusu “Çıplak Dede” hikâyesi son derece önemlidir. Çıplak Dede kimsesiz bir biçimde gelip köyü kuran muhterem kişi olarak ifade edilmektedir. Çıplak Dede’nin mezarı köy meydanındadır. Çıplak Köyünün yaşlılarının “Her cuma akşamı Çıplak Dede’ye mum yakıp dileklerini dilemeleri, yılda bir gün köyün Çıplak Dede hayrı düzenlemeleri soyut kültürel miras ile ilişkilidir. Çıplak Köyü Muhtarı köyün gençlerinin bu anlatılara inanmadığı ya da bu tür konularda köyün yaşlıları gibi düşünmediklerini belirtmektedir.

Troya Tarihi Alan Milli Parkı alanında Gaytancıoğlu’nun devletin kırsal kalkınmaya yönelik uygulamalarına ilişkin tablodan yararlanılarak bütünlük kırsal kalkınmanın gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir. Aşağıda Çıplak, Kalafat ve Tevfikiye köyleri ile ilgili yapılan uygulamalar ve geliştirilmesi gereken yönler bütünlük kırsal kalkınma perspektifinden tablolaştırılmıştır.

Troya Milli Park Alanı İçinde Çıplak, Kalafat, Tevfikiye Köylerinde Bütünlük Kırsal Kalkınmaya Yönelik Çalışmalar

Ekonomiye Yönelik Çalışmalar

Çalışmanın konusunu oluşturan üç köyde tarım gelirleri yıllar itibarı ile düşmektedir. Ekonomik nedenlerle göç eden genç nesiller bulunmaktadır. Tarım dışı gelir olanağı yaratacak kültür turizmi ve ekoturizm faaliyetlerinden gelir elde edememektedirler. Yalnızca Tevfikiye köyünde 10-15 ailenin turistik eşya standı bulunmaktadır ancak yeterli değildir. Tevfikiye ve Çıplak ve Kalafat köyü sakinleri ve köy yönetimleri ile yapılan görüşmelerde köylünün turizm faaliyetini geliştirmek ve pansiyonculuk yapmak için alabilecekleri krediler için yaşlarının, gelirlerinin ve gelecekte turizm faaliyetlerinden elde edecekleri gelirlerin belirsizliği sebebi ile en az 50.000 TL lik borç yükünün altına girmekten çekindikleri görülmüştür. Tarım gelirlerinin düşüklüğü ve günlük yevmiye ile çalışanlara ödeme yapmak, tarım ilaçlarının pahalılığı gibi nedenler de bu çekincelerini kuvvetlendirmektedir. Bu üç köye gelen ve kredi imkânlarını anlatan kurumların köylülerin kaygılarını ortadan kaldıramadığı görülmüştür. Tevfikiye köyünde yapılan kursların ve farklı sektörlere yönelik eğitimlerin daha sonra kendi köyleri için de gerçekleştirilmesi durumu köylüye umut vermektedir.

İl Proje Yürütme Birimi Yetkilisi Necdet Tekiner 7 Ağustos 2018 tarihinde yapılan görüşmede Türkiye genelinde 2004 yılından itibaren kırsal kalkınmada 4 farklı destek verildiğini ifade etmiştir. Bu destekler aşağıdaki gibidir:

- Ekonomik yardım 5 yıllık süre için destek miktarı 1,5 -2 milyon Türk lirası arasında değişmektedir.
- Makine ekipman
- Bireysel sulama (% 50 oranında destek verilmektedir.)
- Genç çiftçi 2015 yılında uygulanmaya konulmuş olup, yüzde yüz destek verilmektedir.

Ayrıca görüşmede köylülerin destekler konusunda bilinçli ve istekli olduklarını vurgulamıştır. Verilen desteklerden makine ekipman ve genç çiftçi desteğinde 2 yıl müdürlük yetkileri tarafından, bireysel sulamada 2 yıl boyunca yerinde uygulama yapılarak kontrol ediliyor. Aşağıdaki tabloda üç köye yönelik verilen destek miktarları gösterilmektedir.

Tablo 6. Köylere Verilen Desteklerin 2017 Sonu İtibariyle Dağılımı

Köyler	Makine Ekipman	Bireysel Sulama	Genç Çiftçi
Çıplak	23 adet (103.001. TL)	2 adet (62.000 TL)	1 adet (30.000 TL)
Tevfikiye	24 adet (113.006.50 TL)	5 adet (154.563.90 TL)	2 adet (60.000 TL)
Kalafat	10 adet (37.863 TL)	0	1 adet (30.000 TL)

Kaynak: İl Proje Yürütme Birimi Yetkilisi Necdet Tekiner 7 Ağustos 2018'de yapılan görüşme

Tablo 6'ya göre Tevfikiye köyü üç destek türünde en fazla destek alan köy iken, en az destek Kalafat Köyüne verilmiştir.

Koordinasyon ve Tarımsal Veriler Şube Müdürü V. Halil İbrahim Büyükgaga ile 7 Ağustos 2018 tarihinde gerçekleştirilen görüşmede Tevfikiye, Çıplak köylerinde zeytin sineği, domates güvesi, sulama ve kuzu- oğlak ve buzağı ölümleri konularında eğitimler verdiklerini ifade etmiştir. Eğitimlere Tevfikiye köyünde 61 bayan, 63 erkek olmak üzere 124 kişinin, Çıplak köyünde ise 83 kişinin katıldığını vurgulamıştır. Kalafat köyündeki halkın ayrıca eğitim istemediğini, Tevfikiye köyündeki eğitimlere katıldıklarını belirtmiştir. Tevfikiye köyünde düzenledikleri tarım günlerine çevredeki 13 farklı köyden 1200 kişinin katıldığını belirtmiştir. Kumkale köyünde düzenlenen domates eğitimine çevredeki farklı köylerin katıldığını ifade etmiştir. Köy muhtarlarının daveti üzerine köylerde toplantı yaptıklarını ve halkın toplantılara ilgisinden memnun olduklarını vurgulamıştır. Eğitim programlarını köylere giderek analizler yaptıktan sonra belirlediklerini ve her yıl eğitim programının farklılaşmasına dikkat çekmiştir. Ayrıca çiftçi kursları, tarla okulları, çalıştaylar ve konferanslar düzenlemektedirler. Köylüleri evlerinde ziyaret ederek ihtiyaçlarını belirlemektedirler.

Kırsal kesimin yaşam düzeyini artırmaya yönelik çalışmalar Tevfikiye Köyü için başlatılmıştır. Çıplak ve Kalafat köyünde henüz çalışmalar tam olarak geliştirilmemiştir. Yaşam düzeyi açısından Kalafat ve Tevfikiye köylerinin Çıplak Köyüne göre daha iyi durumda olduğu söylenebilir.

Sosyal Düzenlemelere Yönelik Çalışmalar

Kırsal alandaki nüfus durumu dikkate alındığında köylerdeki küçük çocuklu ailelerin eğitim ve istihdam amaçlı olarak Çanakale merkezde ya da başka illerde oturduğu görülmektedir. Bu Çıplak, Kalafat ve Tevfikiye'deki ailelerin 2 ya da 3 kişilik hanelerden oluşmasından anlaşılmaktadır. Köylerin günlük yevmiyeli işçi çalıştırmaları köyde geç nüfusun çok az olması anlamına gelmektedir

Tarım sektöründe çalışan köylülerin tarım gelirleri düştüğü, aile işletmesinde yeterince çalışan kalmadığı, gübrelerin pahalılığı, verimin düşmesi, tarımsal hastalıklar sebebi ile gelirlerinin diğer sektörlerle göre düşük olması dolayısıyla sorunlar yaşadıkları ve göç ettikleri görülmektedir. İnsan unsurunun yeterli olmadığı alanlarda kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi güçtür. Tarım sektöründe eskiden üretilen pamuk gibi ürünlerin artık Troya köylerinde ekilmiyor olması, hem yüzey sularının çekilmiş olması hem de pamuk gibi köylünün elinde sermaye tutan bir ürün olmaması sebebi ile problem konusu olarak ifade edilmiştir. Turizme yönelik iyileştirme çalışmalarının 10-15 yıl önce başlatılmasının daha yerinde olacağını vurgulamışlardır.

Altyapının Düzenlenmesine Yönelik Çalışmalar

Köylerin büyük çoğunluğundaki stabilize yollar ve alt yapı çalışmaları Troya Milli Parkı uzun erimli planında yer alma biçimine göre Çanakkale İl Özel İdaresi tarafından başlatılmıştır. Ancak henüz tamamlanmamıştır. Köylüler biraz daha hız kazandırılması gerektiğini düşünmektedirler.

Yol, su, elektrik gibi çalışmaların iyileştirilmesi, sokak aydınlatmaları, köylerin dış duvarlarının Troya Antik Kentini anımsatan bir biçimde dış cephe kaplaması ile yenilenmesi çalışmaları Tevfikiye köyünde başlatılmıştır. Diğer köylerde de ören yerindeki diğer özellikleri dikkate alınarak düzenlenmesi planlanmaktadır.

Çıplak Köyü'nün esasında Tevfikiye köyünden de eski bir geçmişi olduğunu bunun da tanımlarda ortaya koyulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak Troya Projesinde Tevfikiye Köyü'ne yönelik çalışmalar bittikten sonra OPET'in kendi köylerine de gelip çalışmayı ikinci olarak Çıplak Köyünden devam ederek geliştireceğini, çevre düzenlemesi yapılacağını ve 1000 kişinin köylerde kalabileceği gezebileceği Assos benzeri bir turizm alanı oluşturulabileceğini belirtmişlerdir.

SONUÇ

1969 yılından bu yana Birleşmiş Milletler Bünyesinde başlatılan bütünsel toplum kalkınması çabalarının 1995 yılından sonra kapsamı genişletilmiştir. Sürdürülebilirlik, kadınların kapasitelerinin geliştirilmesi, kır ve kenti birlikte düşünen kalkınma modeli oluşturulmuştur. Türkiye'deki kırsal kalkınma politikaları uluslararası metinlerle paralellik arzeden yaklaşımlara sahiptir.

Türkiye'de tüm sektörleri içine alan planlı kalkınma döneminde tarım ve tarım dışı sektörleri birlikte değerlendiren modelleri hedeflemiştir. Bununla beraber uzun yıllar kırsal kalkınma denildiğinde sadece tarım ve hayvancılıktaki iyileştirmeler üzerinde yoğunlaşmıştır. Çıplak, Kalafat ve Tevfikiye örneklerinde olduğu gibi tarımsal, kültürel, arkeolojik miras açısından soyut ve somut maddi kültür öğeleri açısından zengin, yüzyıllar boyu pek çok uygarlığın yerleştiği, pek çok savaşa ve mücadelelere konu olan bölgenin Dünya'nın en çok tanınan ikinci Kültürel Mirası olmasından hareketle şanına yakın bir biçimde korunması ve 11.Troya köylüleri olarak Tevfikiye dışında Çıplak, Kalafat ve etkileşim halindeki 15 köyün tarımsal topraklarının ve kültürel mirasının korunması ve gelecek nesillere ulaştırılması gerekmektedir.

Bununla beraber kentsel alanlara çok yakın kırsal alanlar içinde yer alan örneklemiz olan Çıplak, Kalafat, Tevfikiye köyleri yakın zamana kadar yeterli altyapıya ve sosyal donatıya sahip olmadan çok yakınında bulunan Çanakkale'nin imkanlarından yararlanarak 30 km uzaklıktaki kent merkezinden ihtiyaçlarını karşılamakta ve ekonomik olarak zaman zaman tarımsal ürünlerinin satışlarını arz edebilmektedir. Bununla beraber 1968 yılından bu yana Milli Park olan alanın korunması bağlamında alanın arkeolojik sit alanı olması sebebi ile köyde bazı altyapı ve imar faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine izin verilmemiştir. Zaman zaman köylüler alanın önemini kavramış ve birinci sınıf araziden tarımsal olarak geçimlerini sağlamış olsalar da şikayetçi olmuşlardır. Bununla beraber diğer sektörlerden ekonomik kazanç elde etmek ve kültür turizminden ekonomik olarak köylülerin gelir elde etmesini sağlamanın yanında turizmdeki taşıma kapasitesinin de dikkatli bir şekilde düşünülmesi ve ilgili alanlarda kotaların getirilerek koruma kullanma dengesinin sağlanması gerekmektedir.

Burdan hareketle Troya Tarihi Alan Milli Parkında Ören yeri ile doğrudan etkileşim halindeki Tevfikiye, Çıplak ve Kalafat köylerinde aşağıdaki uygulamaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

- Turizme kanalize eden bir yapı oluşturulması,
- Bölgede üretilen domatesin "Kumkale" ya da "Troya" domatesi olarak markalaşması,
- Stabilize yolların asfalt yola dönüştürülmesi çalışmalarının tamamlanması,
- Turizm faaliyetleri için kent içi alanlara açık alan mobilyalarının yapılması ve ortak kullanım alanlarının düzenlenmesinin tamamlanması,
- Eğitim programlarının çeşitliliğinin artırılarak, sürekliliğinin sağlanması,
- Tevfikiye köyü için yapılan çalışmaların tamamlanması ile birlikte Çıplak ve Kalafat köylerinde nasıl bir kalkınma modelinin gerçekleştirileceğine dair köy halkı ile doğrudan katılımlı bir toplantı gerçekleştirilmesi ve alınan kararların birlikte uygulanması.
- Yapılacak olan faaliyetlerin hizmetleri yapmadan önce halka danışılarak planlanması, yönetim anlayışı içinde gerçekleştirilmesi,
- Kadınların turizm faaliyetlerinde daha etkin rol alması ile köylünün gelirlerinin turizm yönlü artırılması,
- Köyün tarımsal ürünleri ve yöreye özgü yerel ürünlerinin üretilerek markalaşması ve söz konusu konularda tarımsal ve doğal ürünlerde devlet destekli mekanizmaların geliştirilmesi,
- Dünya Doğal ve Kültürel Mirası sözleşmesi ve Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu'na göre ve Milli Parklar Kanunu'na göre özel bir önem arzeden alanın arkeolojik ve doğal miras alanları olarak korunması ve taşıma kapasitesi dikkate alınarak çok ortaklı yönetim modeline bağlı olarak alanın bir plan dahilinde yönetilmesi gerekmektedir.
- Tevfikiye köyünün turizmden kazanımlarını artırmak ve Çıplak ve Kalafat Köylerinde de turizmden gelir elde edilmesine imkan verecek bir sektör altyapısı oluşturmak gerekmektedir.
- Kalafat Köyün tamamı sit alanı olduğu için en fazla göç veren köylerden biridir. Köyden göç edenlerin geri döndürülmesi için alternatif ekonomik kazancın, sosyal donatı ve eğitim alanlarının artırılması gerekmektedir. Süt üretiminin kendi köylerinde en fazla olduğunu görüşmelerde belirtilmiş olup, süt ürünleri de markalaştırmanın yapılması ve araçlardan ziyade süt üretiminden kazanımların köylülere ait olması gerekmektedir.
- Troya bebekleri kursunun diğer köylerde de gerçekleştirilmesinin yanında bu bebeklerin tanıtım satışının ve pazarlama yöntemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

- Turistlerin bölgede daha fazla vakit geçirebilecekleri alanların oluşturulması ve bu çalışmaların Çıplak ve Kalafat Köyleri için geliştirilmesi gerekmektedir.
- Troya Müzesinin açılışının iyi duyurulması gerekmektedir.
- 2018 yılından sonra da Troya Tarihi Alan Milli Parkı ile ilgili çalışmaların hız kesmeden devam etmesi gerekmektedir.
- Çıplak, Kalafat, Tefkiye köylerinin gençlerinin %80'ninin üniversite mezunu olduğu Tefkiye Köyü muhtarı tarafından belirtilmiştir. Bu kapasitenin kullanımı ve köyünden dışarıda yaşayan nitelikli işgücünün bölgeye geri dönüşünün sağlanması gerekmektedir. Bu durum da ancak tarım dışı sektörlerin gelişimi ile gerçekleşebilecektir.
- Yapılan uygulamalarda kurumlar arası işbirliğinin geliştirilmesi ve yerel halkın bilgisine güvenilmesi ve birlikte tartışılarak karar alınması gerekmektedir. Örneğin zamanlamasının köylüler tarafından yanlış olduğu düşünülen ağaçlandırmaların boşuna bir uygulama olduğu ve hem zaman hem de maddi kayıp olduğu belirtilmiştir. Çok yararlı çalışmalar yapan Orman Müdürlüğü ve OPET'in ağaçlandırma konusundaki eksiklik ya da hatalı uygulamasının zaman ve emek ve mali kayıp oluşturduğu belirtilmiştir. Bu da daha etkin ve halka daha fazla danışarak faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Bölge Antik Dönem ve Osmanlı Dönemi için öncem arz etmektedir. Çanakkale'de ve ulusal müfredatta Troya'nın Anadolu'nun kadim değeri olarak yer almasının sağlanması gerekmektedir. Bu bölgenin tanıtılması ve bölgenin bütünlük bir biçimde korunarak kalkınması anlamına gelecektir. Bugüne kadar Troya köylerinin zihninde yer alan "Troya Tarihi Alan Milli Parkı" olmaktan dolayı bir fayda sağlamadı anlayışının ortadan kaldırılması bölgeye sahip çıkılması gerekmektedir. Tarımsal peyzajın da kültürel peyzajın bir unsuru olduğunu dikkate alarak söz konusu bölgeye yönelik bütünlük kırsal kalkınma politikasının ulusal ve yerel düzeyde oluşturularak uygulanması önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Aktan, C.C. vd, (2000). Haklar ve Özgürlükler Antolojisi, Ankara: Hak-İş Yayınları, 2000. www.canaktan.org, 10.09.2018.
- Aslan, R. (2016). Homeros, İlyada ve Troya, İstanbul, E Yayınları.
- Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürü Kemal Dokuz ile 30 Mart 2018 tarihinde yapılan görüşme.
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2018). Çanakkale Köy Envanteri.
- Dağdaş, S. (2009). "Kırsal Merkezi Yerleşim Yerlerinin Yeniden Belirlenmesine Yönelik Çalışmalar Üzerine Bazı Değerlendirmeler", Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler, TODAİE, Ankara, 213-240.
- Doğan, H.H. (2009). "Türkiye'de Yerleşim Birimi Olarak Köy Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması", Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler, Ankara, TODAİE.
- Erdoğan, M. Atak Çobanoğlu Ş. (2018). 7 th International Conference on Business Administration (ICBA), May 3-5, 2018, Çanakkale.
- Erduran Nemutlu, F. (2017). "Kırsal Alan Kültürel Peyzaj Değerlerinin Belirlenmesi: Troya'dan Dört Köy Örneği (Çanakkale/Turkey) 2017 ÇOMÜ Zir. Fak. Derg. (COMU J. Agric. Fac.) 2017: 5 (1): 87-97"
- Gaytancıoğlu, O. (2009). "Türkiye'de ve Dünya'da Tarımsal Destekleme Politikası, İstanbul Ticaret Odası, No:14.
- Günaydın, G. (2010). Tarım ve Kırsallıkta Dönüşüm, Tan Yayınları, Ankara.
- Halil İbrahim Büyükgaga ile 7 Ağustos 2018 tarihinde gerçekleştirilen görüşme
- Kırsal Dönüşüm Çalıştayı Sonuç Raporu, (2015). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Necdet Tekiner 7 Ağustos 2018 tarihinde yapılan görüşme.
- Spielman D.J., Pandya-Lorch, R. (2011). "Tarımsal Gelişimde Başarıyı Ölçmek", Dünya'nın Durumu, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Şahin, Y. (2010). Kentleşme Politikası, Trabzon, Murathan Yayınevi.
- Tombul, M. (2015) Çanakkale Kültür Envanteri, www.canakkalekulturturizm.gov.tr/, Erişim Tarihi 15.08.2018.
- Yüksel, F. Dicle, M. (2009). "Türkiye'de Ulusal Kalkınma Modeli Olarak Kırsal Kalkınma", 2009, Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler, TODAİE. www.aksam.com.tr, Erişim Tarihi 11.07.2018.
- <http://www.canakkaleili.com>, Erişim Tarihi 18.09.2018.
- www.canakkale.tarim.gov.tr, 2017 Yılı Brifing Raporu, Erişim Tarihi 27.08.2018.
- www.kalkinma.gov.tr, Erişim Tarihi 10.08.2018.
- www.unesco.org.tr, Pages/125/122/UNESCO-Dünya-Mirası-Listesi, Erişim Tarihi 10.10.2018.